

Rómovia v Liptove

*Publikované : In. VRLÍK, P. - VÍTEK, P.: Z liptovskej truhlice, Typopress, Liptovský
Mikuláš 2004*

*Prednesené dňa 28. mája 2007 na konferencii
„Wielokulturowe Tatry, dziedzictwo dla przyszłości“*

*Na text sa vzťahujú ustanovenia autorského zákona a akékoľvek kopírovanie a množenie bez súhlasu, či citácie
autora vystavuje vinníka riziku finančnej pokuty.*

PhDr. P. Vítek

© 2001

Rómovia v Liptove

Dlho sa za najstaršiu pravlasť Rómov pokladal Egypt, pretože prvé skupiny Rómov prichádzajúcich do Európy z Indie cez Perziu, Arméniu a Malú Áziu v 12. a 13. storočí sa predstavovali ako kniežatá z „Malého Egypta“. V rôznych európskych jazykoch sa tento domnelý pôvod Rómov stal základom ich pomenovania: Gypthoi (grécky), Egyptianos (španielsky), Gyptenaers (holandsky), Gypsies (anglicky) a iné.

V Európe sa prvý krát spomínajú v roku 1050 na dvore byzantského cisára Konštantína Monomacha, ktorý si do svojho sídla v Konštantinopole povolal skupinu čarodejníkov zvaných „Asincan“, aby ničili dravú zver v jeho revíroch. Od roku 1386 až do 18. storočia existovalo na ostrove Korfu akési územie Rómov – „feudum Aciganorum“. Tunajší Rómovia boli priamo podriadení správcovi ostrova a pravidlne mu boli povinní odovzdávať feudálne dávky.

Už v roku 1260 sa uhorské anály zmieňujú o skupine „Gingarov“ (Cingarov), ktorí tvorili celú skupinu vo vojsku kráľa Belu IV. Prvá správa o pôsobení Rómov na Slovensku pochádza z roku 1322, keď richtár v Spišskej Novej Vsi Ján Kunch oznámil, že v okolitých lesoch sa potulujú Cigáni.

Do Liptova začali prúdiť skupiny Rómov už v 15. storočí. Ich väčší prílev sa predpokladá po roku 1423, keď dostali ochrannú listinu od kráľa Žigmunda. Prichádzali sem najmä remeselníci, ktorí sa usadzovali na okraji väčších sídiel, kde pracovali ako kováči, neskôr košíkári, korytári, štetkári, ale aj ako hudobníci.

Podozrievanie Rómov z podpaľáčstva a kritika ich života prostredníctvom cirkvi si vynútili v roku 1545, že cisár Ferdinand I. vydal mandát, ktorý prikazoval, aby boli Rómovia z krajiny vyhnaní. Nariadenie sa však v praxi neuplatnilo, pretože panovník ho musel v priebehu niekoľkých nasledujúcich rokov obnovovať. V roku 1562 Liptovská stolica vydala nariadenie, ktoré zakazovalo vstup kočovných Rómov na územie Liptova. Najstaršia konkrétna správa o pôsobení Rómov v Liptove je z roku 1563, keď dostala skupina, prichádzajúca zrejme zo Spiša, povolenie usadiť sa v blízkosti hradu v Liptovskom Hrádku a vyrábať tu pre potreby hradu a okolité dediny železné náradie (motyky, sekery, vidly), klince a halapartne pre nočných strážnikov. Prvým mestom, kde sa Rómovia v Liptove usadili bola Nemecká (Partizánska)

Lupča, ktorej mestský magistrát dovolil v roku 1580 usadiť sa trom bratom, zvaným Puška na mieste zvanom Pod šibenice a živiť sa kováčstvom. O ich pôsobení v blízkosti Ružomberka sú prvé záznamy z roku 1606, keď sa v mestských protokoloch spomína, že do mesta prichádzajú „Cigánky, ktoré žobrujú a kradnú“. V tom čase už v meste, alebo jeho blízkosti, žila celá kolónia Rómov a vtedajší richtár Ondrej bol zastupiteľstvom mesta vyzvaný, aby tu udržiaval poriadok.

V roku 1610 ružomerská mestská rada na návrh orátora vyniesla rozsudok nad „Cigánom Jánom z Veľkého Hričkova“ (Vyšnej Revúcej), ktorý zabil tunajšieho obyvateľa Petra Hlivu a obral ho o peniaze. Takéto závažné prečiny sú v tomto období veľmi zriedkavé a obyvatelia liptovských rómskych enkláv boli väčšinou obviňovaní zo žobrania a drobných krádeží. Tí „pocitivejší“ sa živili najmä veštením. V roku 1661 magistrát mesta Ružomberka povolil usadiť sa v meste pri Močiaroch štyrom rómskym rodinám, ktorí mali pre potreby mesta páliť vápno. V roku 1682 povolilo mesto „cigánovi Bucovi“ pracovať v kameňolome na Belanskej bani. Z roku 1668 sa v písomnostiach Liptovskej stolice zachovali záznamy o pôsobení lúpežnej bandy olaských Rómov zvaných Balžovci (Balážovci) v oblastiach Liptova, ktorí svojim častým prepadávaním a zbíjaním boli pre obyvateľstvo veľkým nebezpečenstvom. Pri vyšetrovaní ich pôsobenia sa zistilo, že skupina údajne prišla z Poľska cez Pribylinu.

Prvý známy súpis Rómov v Liptove v roku 1651 zaznamenal 96 rodín usadených pri Štrbe, Važci, na Čiernom Váhu, Podturni, Liptovskej Mare, Liptovskom Michale, Liptovských Sliáčoch, Liskovej, Lúčkach, Ružomberku a pri Hubovej. Tento počet však nebol stály, pretože určite nešlo o trvale usadených Rómov. Boli to skupiny prechodne žijúce na istom území. Podľa tohto sa obyvateľstvo necítilo ohrozené pred Rómami, ktorí sa v blízkosti miest a obcí usadili, ale podľa dobových správ sa viac prečinov dopúšťali kočujúci Rómovia. Títo boli obvinení aj z úmyselného založenia požiaru v obci Potok v roku 1676. Siedmich z nich sa neskôr podarilo chytiť. Vyšetovaním sa zistilo, že deväť rokov žil medzi nimi francúzsky inžinier Pierre Durois, projektant všetkých dôležitých pevností na území Uhorska a tento nahováral Rómov na podpaľačstvo.

Koniec 17. storočia znamená pre Rómov v Uhorsku doslova pohromu. V roku 1688 boli rozhodnutím panovníka Leopolda I. vypovedaní z Rakúska, Českých krajín aj Uhorska a v roku 1697 boli vyhlásení za štvancov. Mohli byť kýmkoľvek a kdekoľvek zadržaní a beztrestne zastrelení alebo inak zabití. Ženy Rómov boli spočiatku trestané len odrezaním ucha, ale neskôr sa aj na ne vzťahoval trest smrti. Na hraniciach ríše boli rozostavané tabule s nápismi a názornými obrázkami Rómov, ktorí neuposlúchli nariadenie panovníka. Aj cisár Karol VI. pokračoval v podobných nariadeniach a nariadil nielen potrestanie samotných Rómov, ale aj

tých, ktorí im poskytovali akúkoľvek pomoc. Aj napriek viacerým opatreniam však mnohí zemepáni dovolili, aby sa Rómovia usadzovali na ich majetkoch. V tomto období uhorskí zemepáni ako podporovatelia nadaných rómskych hudobníkov na svojich dvoroch ukrývali mnohých Rómov aj s rodinami.

Na začiatku 18. storočia sa situácia s migráciou Rómov mierne ukludnila. Dokladom o tom je aj dokument z roku 1712, ktorý vydal správca ilešháziiovských majetkov v Beckove, v mene dedičného župana Trenčianskej a Liptovskej stolice Mikuláša Ilešháziho, ochranný list vajdovi Pavlovi Rácovi (Rác) a jeho skupine. Skupina bola veľmi početná, pretože pozostávala z podskupín (šeregov), ktoré podliehali pod vajdom. Týmto listom zaistil slobodný prechod kočujúcich Rómov po Liptovskej a Trenčianskej stolici za účelom vykonávania kováčskych prác pre obyvateľstvo.

Od druhej polovice 18. storočia sú zaznamenané opäť problémy s usadenými, ale aj kočujúcimi skupinami Rómov. Tieto vyústili v roku 1759 napríklad v Nemeckej (Partizánskej) Lupči do špeciálnych opatrení, ktoré mali zamedziť ďalším množiacim sa krádežiam v okolí. V roku 1769 boli upozornení aj obyvatelia Liptovskej stolice na obrovskú skupinu kočujúcich Rómov, ktorá prišla do Uhorska z Valašska.

Nové tereziánske reformy mali priniesť zlepšenie v prípade rómskeho problému. V roku 1761 vydala Mária Terézia príkazy, ktoré mali zabezpečiť asimiláciu Rómov s ostatnými poddanými. Zakazovalo sa im bývať v kolibách alebo šiatroch, túlať sa po kraji, vykonávať obchod s koňmi, jesť mäso uhynutých zvierat a mať vlastných vajdov. Mali si dokonca zmeniť svoje doterajšie meno a medzi obyvateľstvom bolo zakázané ich nazývať Cigánmi, ale prijal sa termín novosedliaci (Neubauern v nemčine alebo Uj-Magyar v maďarčine). Zakazovalo sa im tiež používať rómsky jazyk a museli sa rozprávať v jazyku toho kraja, kde žili. Aj keď tieto opatrenia nakoniec neboli celkom uvedené do života, v podobnom zmysle Jozef II. nariadil, aby sa Rómovia vzdelávali, deti nemali behať nahé po cestách, ba ani doma. Mali sa prispôbiť kresťanským zvyklostiam. Zakazovalo sa im chodiť v pestrých šatách, podvádzať po jarmokoch a nestrácať čas hudbou. Zemepán bol povinný poskytnúť Rómom drevo na stavbu obydlí. V prípade, že niektorý z usadených rómskych roľníkov nevykonával roľnícke práce poriadne, mal mu zemepán udeliť telesný trest. No viaceré opatrenia sa v praxi stretávali s viacerými prekážkami. Najväčšou prekážkou pre Rómov bol nedostatok finančných prostriedkov, ktoré by im umožnili sa usadiť a kúpiť si pôdu aspoň ako pozemok pod dom. Podľa týchto nariadení boli dokonca Rómom násilím odoberané deti a za poplatok prideľované do pestúnskych rodín, kde mali dostať výchovu v kresťanskom duchu a mali sa priučiť remeselníckej práci. Z roku

1769 sa zachoval aj súpis Rómov v Liptove, ktorý zaznamenáva len 8 trvale usadených rodín, spolu 21 ľudí bez určenia miesta ich pôsobenia. Tento súpis bol urobený krátko pred príchodom veľkej skupiny Rómov z Valašska a ich príchodom sa ich populácia v Liptove určite zvýšila. Toto zvýšenie dokumentuje aj súpis Rómov zo severného okresu Liptovskej stolice z rokov 1839/1840, ktorý ich v okolí Liptovského Mikuláša zaznamenáva len v Liptovskom Trnenci v počte 6 ľudí a v Bobrovci 4 ľudia. V obidvoch prípadoch išlo o riadne usadené rodiny miestnych kováčov a ich rodinných príslušníkov.

Počet Rómskeho obyvateľstva zaznamenal najväčší nárast od polovice 19. storočia. V roku 1857 žilo v Uhorsku viac ako 146 tisíc Rómov. Tento neobyčajný nárast si na konci 19. storočia vynútil veľmi podrobný súpis Rómov v celom Uhorsku, ktorý bol publikovaný v roku 1895 podľa jednotlivých stolíc. V Liptove súpis uviedol spolu 478 Rómov. Z toho 223 mužov a 255 žien. Z nich kočovným spôsobom žilo už iba 8 mužov a 11 žien. Od počiatkov usádzania Rómov v oblastiach Liptova sa väčšina z nich živila kováčskym remeslom. Pri sčítaní v roku 1894 uviedlo 137 liptovských Rómov, že sa zaoberajú zámočníctvom a kováčstvom. Ďalšie skupiny remesiel boli medzi Rómami v Liptove zaznamenané len ojedinele. Poľnohospodárstvom sa živil jeden, pomocnými službami jeden, železiarskou produkciou jeden a pálením vápna tiež jeden. Na železnici pracovali dve ženy, hudbou sa živilo 8 Rómov, nádenníctvom 5 mužov a 19 žien, ako slúžka pracovala jedna žena. Žobraním sa snažil živiť jeden muž a 51 žien, veštením 3 ženy, krádežami traja muži a 5 žien. Znamená to, že celkovo sa v Liptove rôznou „prácou“ živilo 102 Rómov vo veku nad 15 rokov a 62 bolo bez akéhokoľvek zamestnania. Podľa vzdelania z celkového počtu vedelo v Liptove písať len 8 Rómov. Podľa vierovyznania žilo v Liptove v prevahe katolíckeho rómskeho obyvateľstva, pretože z celkového počtu 478 Rómov bolo iba 6 evanjelického vierovyznania, ostatní sa hlásili k rímsko-katolíckemu vyznaniu.

V období prvej svetovej vojny je zaznamenaný posledný pokus o zmenu života Rómov pred vznikom Československej republiky. V roku 1916 vyšlo pre Uhorsko nariadenie, ktoré malo zamedziť najmä ohrozovaniu verejnej bezpečnosti kočovnými Rómami, ktoré bolo najmä dôsledkom ťažkých vojnových podmienok v zázemí. Potulní Rómovia mali byť na náklady obce chytení a odvedení do obce, kde sú príslušní, majú tu domovské právo, alebo do okresného sídla. Domovská obec bola povinná postarať sa o ich stravovanie a stráženie. Kone sa mali zabaviť, podrobiť prehliadke a odovzdať príslušnej vojenskej správe. Rómovia mali byť v domovskej obci aj riadne zaevidovaní do evidenčných listov, ktorých kópia mala byť zaslaná Ústrednému štatistickému úradu. Každému Rómovi, ktorý dovŕšil 12 rokov bolo treba vystaviť

„cigánsku legitimáciu“ s menom a osobnými údajmi. Bez povolenia obce, kde bol Róm evidovaný nesmel opustiť vnútorný obvod obce. Ak sa tak stalo, policajné orgány ho museli v primeranom sprievode vrátiť do trvalého miesta pobytu. V Rakúsku a Českých krajinách podobné nariadenie začalo platiť už v roku 1888.

Aj napriek tomu, že Rómovia boli v roku 1921 oficiálne uznaní za menšinu, v Československu sa aj naďalej uplatňoval zákon o potulke z roku 1885 a nariadenie z roku 1916. Kočovanie Rómov upravoval zákon 117 „o potulných Cikánech“ z roku 1927 a výkonné vyhlášky. Samotné obce sa aj po vzniku Československej republiky bránili trvalému usadzovaniu Rómov na ich území, pretože v platnosti ostali niektoré uhorské zákony. Obec, kde by mali alebo získali domovskú príslušnosť, sa musela na svoje náklady starať o ich obživu a iné ťarchy. Tak napríklad v roku 1925 boli sťahovaní obyvatelia Liskovej za násilné zabránenie sťahovaniu Rómov do obce a v tom istom roku bolo vedené aj trestné stížanie starostu obce Liptovská Teplička za telesné trestanie Rómov v obci.

V tomto období vyvrcholil aj rómsky problém v Závažnej Porube. Do roku 1921 boli na začiatku obce postavené chalupy miestnych Rómov, ktorých povolal podľa ústneho podania richtár obce okolo roku 1871 z Pribyliny ako kováčov. Bola to rodina Puškovcov, ku ktorej neskôr pribudli aj Balážovci (tieto priezviská mali medzi Rómskou populáciou v Liptove aj najväčšiu frekvenciu). Mnohí z nich hrali v hudbe, ktorá bola neodmysliteľnou časťou dedinských zábav v obci aj v okolí. V jednu noc, keď sa všetci obyvatelia drevenej a veľmi zanedbanej kolónie vybrali na krst do Vrbice, rozhodli sa domáci regrúti posilnení pálenkou, že im drevené pajty pováľajú a zbavia sa tak nepeknej ozdoby pri vstupe do obce. A tak aj urobili. Jedine stará Rómka pochádzajúca z Košíc, zvaná Košičianka, ostala doma a prežila v svojom domčeku hotovú hrôzu, keď regrúti strhávali chalúčky dolu brehom. Celú záležitosť vyšetrovala polícia a bol z tohto aj súdny proces. Pre zmätočné a neúplné svedectvo očitej svedkyne však nikto nebol potrestaný.

Podľa úradných odhadov v roku 1919 žilo v Liptove najviac Rómov v týchto obciach: 44 v Liptovskej Porúbke, 30 v Pribyline, 33 v Štrbe, 11 v Liptovskej Tepličke, 42 vo Važci, 36 vo Východnej, 23 v Palúdzke, 192 v Liptovskom Mikuláši, 28 v Uhorskej Vsi, 59 vo Vrbici, 13 v Partizánskej Lupči, 32 v Likavke, 17 v Liskovej, 14 v Liptovskej Lúžnej, 18 v Liptovskej Osade a 31 v Liptovských Revúcach. V roku 1926 najviac Rómov žilo: v Liptovskej Porúbke 38, v Štrbe 56, vo Važci 39, vo Východnej 39 a v Liptovskom Mikuláši 72,

Zložité rómsky problém v tomto období zaznamenávame najmä v Liptovskom Mikuláši, Pribyline, Vrbici, Východnej, Liptovskej Lúžnej, Liptovskej Osade a Liptovských

Revúcach. Neúnosnú situáciu v mnohých oblastiach Slovenska, najmä jeho severných častí, sa snažili riešiť v takzvanom Regionálnom výbore slovenskom. V roku 1936 bol dokonca po obciach rozoslaný obežník, na základe ktorého sa starostovia obcí mali vyjadriť k rómskemu problému. Dotknuté obce za najväčší problém považovali bývanie Rómov, ich liečenie a jeho úhradu v prípade ochorenia a školskú dochádzku. Rómovia v najväčších osadách v Liptovskom Mikuláši, Pribyline a Východnej nikde nepracovali, a keď, tak len príležitostne. Žobraním často obťažovali domácich obyvateľov, alebo aj turistov. Obciam, ktorým vyplývala povinnosť zo zákona postarať sa o sociálne slabých obyvateľov, nestačili na ich zabezpečenie financie z rozpočtu, ba ani financie získané z rôznych obecných poplatkov.

V rokoch 1928 a 1929 bol potom vykonaný prvý povojnový súpis Rómov. V Československu bolo zaznamenaných vyše štyridsaťtisíc Rómov a všetkým kočujúcim, ktorí boli starší ako 14 rokov bola vystavená „cigánska legitimácia“. Tieto legitimácie boli postupom času vydávané nielen kočovným a polokočovným Rómom, ale aj tým, ktorí žili trvalo usadení. Tak používané zákony aj naďalej udržiavali všeobecné povedomie, že Rómovia patria k akejsi skupine asociálov, ktorej sa musí venovať neustále zvýšená pozornosť.

Po vzniku Slovenskej republiky boli popri Židoch rasovo prenasledovaní aj Rómovia. Oproti Protektorátu Čechy a Morava, kde bolo vypravených 14 transportov tzv. asociálov (tu boli zaraďovaní najmä Rómovia) do koncentračných táborov, zo Slovenska čisto rómske transporty neboli vypravené. Iná situácia bola na území južného a juhovýchodného Slovenska, odkiaľ po obsadení Maďarskom transportovali Rómov najmä do koncentračného tábora v Dachau. Rómovia mali na Slovensku všeobecný zákaz vstupu do hromadných prostriedkov dopravy, alebo boli pre nich časti osobitne vyhradené a rovnako mali zákaz vstupu aj do verejných priestorov. Tu mohli vstupovať len v presne vymedzenom čase. Rómske deti nesmeli navštevovať školy a ich obydlia sa museli nachádzať aspoň dva kilometre od verejných ciest. V roku 1941 začali Rómov na Slovensku zaraďovať do pracovných táborov. Do pracovného tábora mal byť zaradený Róm za akúkoľvek krádež, pričom bol zodpovedný rovnako za podobný čin svojej manželky, družky, či maloletých detí. Často boli do pracovných táborov zaraďovaní tí najneprispôsobivejší Rómovia pre výstrahu ostatným v obci. Na Slovensku boli zriadené pracovné tábory v Ilave, Dubnici nad Váhom, Nižnom Hrabovci, Jarabej, vo Veľkých Kapušanoch a iných miestach. Z okresu Ružomberok boli Rómovia transportovaní do pracovného tábora v Nižnom Hrabovci 1. augusta 1942 a z okresu Liptovský Mikuláš 7. – 14. septembra 1942. V týchto dňoch odišiel aj transport do Dubnice nad Váhom, do ktorého bolo zaradených aj 39 asociálov (najmä Rómov) z okresu Liptovský Mikuláš. Po vypuknutí

Slovenského národného povstania sa mnohí z nich aktívne zapojili do povstania. Na príkaz okupačných nemeckých vojsk boli od jesene 1944 až do jarných mesiacov 1945 vykonané špeciálnymi jednotkami SS v spolupráci s Hlinkovou gardou na mnohých miestach Slovenska masové popravy rómskeho obyvateľstva za ich aktívnu pomoc povstaniu. Na území Liptova záznamy o takejto poprave nie sú.

Podľa nariadenia Slovenskej národnej rady v Bratislave zo dňa 11. júna 1945 museli miestne národné výbory urobiť súpis práceschopných Rómov a podľa tohto mali byť všetci zdraví Rómovia zaradení do verejných prác na obnove štátu (oprava ciest, mostov, poľné práce a iné). Na základe tohto nariadenia 14 Rómov z celkového počtu 86 z Východnej nastúpilo na Správu lesov Čierny Váh, aby pracovalo na stavbe lesnej cesty, Rómovia z Liptovskej Tepličky pracovali v lesoch a na stavbe letiska v Poprade - Veľkej, väčšina zo 60 práceschopných Rómov v Liptovskom Mikuláši aj napriek tomu nepracovala, z Liptovskej Porúbky pracovalo 8 Rómov na železnici, zo 79 práceschopných Rómov z Važca pracovalo 23 (v dotazníku sa doslovne uvádza, že práci sa vo Važci vyhýbalo 11 Rómov), z Pavlovej Vsi z 20-tich pracovalo 5 Rómov, z 13-tich práceschopných Rómov z Liptovskej Mary pracovali 3 Rómovia na železnici a 2 Rómovia ako cestári.

Rada Okresného národného výboru v Liptovskom Mikuláši sa na schôdzi dňa 9. apríla 1946 rozhodla urobiť presný súpis Rómov na území okresu Liptovský Mikuláš, najmä v súvislosti s vyplácaním náhrad vojnových škôd za zničené obydlia obyvateľov obcí. Celý súpis sa mal po skončení predložiť Povereníctvu vnútra v Bratislave, a jeho úradníci mali rozhodnúť, kde sa Rómovia z Liptova odsunú, prípadne do ktorej oblasti sa budú koncentrovať. Na území okresu Liptovský Mikuláš podľa tohto súpisu žilo spolu 798 Rómov, z toho vo Východnej 89, vo Važci 90, v Pavlovej Vsi 19, v Liptovskej Tepličke 55, v Liptovskej Mare 31, v Bobrovníku 3, v Pribyline 88, v Štrbe 124, v Bodiciach 7, vo Svätom Kríži 8, v Galovanoch 3, v Liptovskom Mikuláši 108, Partizánskej Lupči 1, v Závažnej Porube 20, v Uhorskej Vsi 56, v Liptovskej Porúbke 59, v Liptovskom Hrádku 4, v Liptovskej Ondrašovej 29, v Bobrovci 4.

Prvý povojnový súpis Rómov v Československu sa uskutočnil v roku 1947 z celkového počtu 101 190, žilo na Slovensku 84 438 Rómov. Znovu bola nastolená rómska otázka, ktorá sa však začala chápať ako sociálny problém a za jediné účinné východisko sa považovalo asimilovanie Rómov s ostatnou populáciou a prispôbenie sa hodnotám väčšinovej spoločnosti. Prvým povojnovým zákonom, ktorý mal riešiť rómsky problém bol zákon číslo 74/1958 Zb. o trvalom usídlení kočujúcich osôb. Zákon mal začať asimiláciou etnických

spoločenstiev postupne odstrániť triednu spoločnosť. V roku 1959 bol potom urobený veľký celoštátny súpis kočujúcich aj nekočujúcich Rómov. Zamedzenie kočovaniu najviac olašských Rómov sa snažili zabrániť príslušníci bezpečnosti, ktorí v priebehu nočných razí odrezávali kolesá na vozoch a mnohokrát aj strieľali kone kočujúcich Rómov. Neskôr boli Rómovia nútení sťahovať sa do bytov, ktoré im boli prideľované. Takto sa podarilo Rómom vmanévrovať do kurióznejšej situácie, keď ich staré životné normy a hodnoty boli zničené, pričom neboli nahradené novými. V roku 1965 bol rozhodnutím Ústredného výboru KSČ vytvorený Vládny výbor pre cigánske obyvateľstvo, ktorého hlavnou úlohou bolo zapojiť do pracovného pomeru všetkých práceschopných Rómov, zničiť rómske osady a ich obyvateľov presídliť pokiaľ možno do väčších celkov. Tento projekt bol však prerušený udalosťami roku 1968. V uvoľnenej klíme konca 60-tych rokov sa utvoril celorepublikový Zväz Cigánov – Rómov, ktorý bol však v roku 1973, v období normalizácie, zrušený.

V roku 1970 bola prijatá nová koncepcia spoločensko-kultúrnej integrácie Rómov. Aj keď platila až do roku 1989, ale ani prostredníctvom nej sa problémy nepodarilo vyriešiť. Uznesenie vlády Slovenskej socialistickej republiky číslo 94/1972 vytýčilo hlavné úlohy skultúrnenia a spoločenskej integrácie Rómskych občanov na roky 1972-1980. Spolu s uznesením schválila vláda aj vzorový štatút komisií rád národných výborov pre otázky rómskeho obyvateľstva. V roku 1980 bolo spomínané uznesenie vlády vyhodnotené ako splnené a do roku 1985 boli vytýčené ďalšie úlohy ako napríklad: zlepšenie školskej dochádzky rómskych detí, zvýšiť podiel zamestnaných rómskych obyvateľov v produktívnom veku, zlikvidovať 250 rómskych osád (z toho v Stredoslovenskom kraji 51), zlikvidovať 2100 rómskych chatrčí (z toho v Stredoslovenskom kraji okolo 430) a presťahovať rómske rodiny do riadnych bytov. Podľa údajov národných výborov žilo na Slovensku v roku 1980 203 tisíc Rómov, z toho v Stredoslovenskom kraji žilo 47 tisíc Rómov.

PhDr. Peter Vítek

Farkaš, I.: Vývoj skultúrnenia cigánskych obyvateľov v Slovenskej socialistickej republike, Bratislava 1981

Fraser, A.: Cikáni, Lidové noviny, Praha 1998

Horváthová, E.: Cigáni na Slovensku, SAV, Bratislava 1964

Mann, A.: Rómsky dejepis, Kalligram, Bratislava 2000

Nečas, C.: Nad osudem českých a slovenských Cikánů v letech 1939-1945, Univerzita J.E.Purkyně, Brno 1981

Štátny oblastný archív v Bytči, Župa Liptovská I

Štátny okresný archív v Liptovskom Mikuláši, Magistrát mesta Ružomberok, Okresný úrad v Liptovskom Mikuláši, Okresný národný výbor v Liptovskom Mikuláši I, Okresný súd v Ružomberku, Okresný súd

v Liptovskom Mikuláši, Okresný úrad v Ružomberku, Obecný notársky úrad v Liptovskom Mikuláši, Obvodný notársky úrad v Pribyline, Obecný notársky úrad vo Východnej, Obecný notársky úrad v Liptovskej Lúžnej.